

Osnovna škola Vladimira Nazora,
Jordanovac 23

Elektroničko nasilje (cyberbullying)

Autor:

Rafaela Balog,
mag. paed. soc.

Ubrzani tehnološki razvoj, osim brojnih pozitivnih učinaka na čovjeka kao individu te na društvo u cjelini, donosi i brojne negativne posljedice. Jedna od najozbiljnijih i najštetnijih posljedica tehnološke revolucije nesumnjivo je uključivanje djece i mladih u nasilnička ponašanja posredstvom elektroničkih medija, odnosno cyberbullying. Budući da se radi o relativno novom i samim tim još uvijek nedovoljno istraženom društvenom fenomenu, dugoročne posljedice cyberbullyinga na rast i razvoj djece i mladih biti će poznate tek u budućnosti.

Švedsko-norveški psiholog Dan Olweus, pionir istraživanja vršnjačkog nasilja 1998. je nasilništvo ili viktimizaciju definirao kao opetovano i trajno izlaganje jednog učenika negativnim postupcima od strane drugog učenika ili grupe učenika pri čemu se javlja neravnoteža snaga (Prpić, 2006). Milašin, Vranić i Buljubašić Kuzmanović (2009) opisuju klasične oblike nasilja te ih dijele na fizičko (npr. guranje, gađanje, udaranje, pljuvanje, šamaranje), verbalno (nazivanje pogrđnim imenima, zadirkivanje), relacijsko (isključivanje iz društva, širenje glasina o drugoj osobi), seksualno (npr. neželjeni fizički kontakt seksualnog karaktera), ekonomsko (npr. otuđivanje ili iznuđivanje novca) i kulturalno nasilje (poput vrijeđanja na nacionalnoj, religijskoj ili drugoj zabranjenoj osnovi). Prema vidljivosti nasilnih postupaka, spomenuti oblici klasičnih oblika nasilja mogu biti otvoreni ili skriveni (Velki i Kuterovac Jagodić, 2014).

Posredstvom elektroničkih medija svakodnevno klasično nasilje među djecom i mladima širi se na virtualni prostor i tvori tzv. elektroničko nasilje (Strabić i Milaković, 2016). Prvi koji je definirao elektroničko nasilje bio je Bill Belsey te ga je opisao kao elektronički oblik tradicionalnog nasilja popraćen značajkama virtualne komunikacije, odnosno anonimnošću, manjkom empatije, nemogućnošću kontrole te dugoročnim pohranjivanjem traumatskih informacija u svijesti žrtve (Vasyaev i Shestak, 2020; UNICEF, 2020). Zbog mogućnosti da sakriju svoj identitet, počinitelji elektroničkog nasilja uvjereni su kako će proći nekažnjeno te kako će izostati bilo kakva moralna ili zakonska osuda za počinjeno djelo (Martinjak, Korda i Ovčar, 2019).

Znanstvena literatura još uvijek nije postigla konsenzus glede odnosa klasičnog i elektroničkog zlostavljanja i nasilja među djecom iz razloga što neki autori vršnjačko nasilje smatraju jedinstvenim fenomenom, a cyberbullying novim modalitetom klasičnog nasilnog ponašanja (Strabić i Milaković, 2016). Kako bi se ponašanje djece smatralo zlostavljanjem, bilo u klasičnom ili u elektroničkom obliku, važno je da zadovoljava temeljne kriterije Olweusove definicije vršnjačkog zlostavljanja, a to su *opetovanost* agresivnih postupanja s *namjerom* nanošenja štete pri čemu se javlja *neravnoteža snaga* između djeteta ili skupine djece koji čine i djeteta koje doživljava nasilje (Strabić i Milaković, 2016). Nadalje, ekvivalentnost ovih dvaju oblika nasilja očituje se u sukladnosti *uloga* djece uključene u oba modaliteta nasilja. Djeca koja čine klasično nasilje sklona su i nasilnom postupanju putem elektroničkih medija, a isto tako, djeca koja su izložena klasičnim oblicima nasilja često doživljavaju i elektroničko nasilje. Mladi koji istovremeno čine i doživljavaju klasično vršnjačko nasilje, vrše nasilje u virtualnom okruženju te su im ujedno i izloženi (Li, 2005; prema Modecki i sur., 2014). Uloga „publike“, odnosno pasivnih promatrača u virtualnom okruženju u određenoj se mjeri može usporediti s ulogom vršnjaka i prolaznika u školi ili na ulici kod klasičnih oblika nasilja (Beren i Li, 2007). Kao i u klasičnim oblicima nasilja, važno je razmatrati prediktore za činjenje ove vrste nasilja, odnosno rizične i zaštitne čimbenike u samom djetetu i njegovu okruženju. Što se tiče

obiteljskog okruženja, kao najvažniji rizični čimbenik ističe se neadekvatni roditeljski odgojni stil. Autoritarni odgojni stil kojeg karakteriziraju rigidnost, neadekvatna responzivnost i nedostatak podrške povezan je s vršenjem nasilja putem elektroničkih medija, jednako kao i klasičnih oblika nasilja (Floros i sur., 2013; prema Strabić i Milaković, 2016). Učestalo kažnjavanje djece, kao i permisivnost, odnosno pretjerana popustljivost roditelja bez jasnih postavljanja granica i adekvatne kontrole prediktori su činjenja, ali i doživljavanja elektroničkog nasilja među vršnjacima (Velki i Kuterovac Jagodić, 2014). Nadalje, Krmek, Buljan Flander i Hrpka (2007) su pregledom literature koja povezuje roditeljske postupke i rizičnost za sudjelovanje djece u virtualnim oblicima nasilja utvrdili kako se neadekvatni roditeljski nadzor, posebice tijekom adolescencije kada roditelji sve manje nadziru djetetovo korištenje interneta ističe kao značajan rizični čimbenik za uključivanje u elektroničko nasilje. Najvažniji zaštitni čimbenik koji je povezan kako s rjeđim činjenjem nasilja, tako i vjerojatnošću da će dijete sklono nasilnom ponašanju vremenom promijeniti svoje ponašanje snažna je povezanost s članovima obitelji i otvorena komunikacija o problemima djece (Duggins i sur., 2016). Također, dosljednost u roditeljskim postupcima (Lösel i Bender, 2013; prema Strabić i Milaković, 2016) i roditeljska toplina (Dehue i sur., 2012, prema Karlsson i sur., 2014, prema Strabić i Milaković, 2016) zaštitni su čimbenici ne samo činjenja, već i doživljavanja nasilja. Uvažavanje djetetovog mišljenja u skladu s dobi i zrelosti, otvorenost u komunikaciji, kao i upoznatost roditelja s prijateljima djeteta smanjuju vjerojatnost uključenosti djece u klasično i elektroničko nasilje (Shetgiri, Lin i Flores, 2013).

Zanimljivo je kako su istraživanja utvrdila da aktivno roditeljsko nadziranje (korištenje sigurnosnih filtera, sjedenje uz dijete, provjeravanje postojećih internetskih stranica) korištenja elektroničkih medija ne utječu na smanjenje uključivanja djeteta u razna rizična ponašanja putem interneta zbog toga što će djeca pristupiti internetu s drugih mjesta (Liau, Khoo i Ang, 2008). Samo otvorena komunikacija i odnos povjerenja s djetetom u kombinaciji s nadzorom daju pozitivne rezultate (Liau, Khoo i Ang, 2008).

Pojavnost elektroničkog nasilja kako u Hrvatskoj, pa tako i u svijetu znatno je niža od klasičnih oblika nasilja. No, zbog utvrđenih specifičnosti elektroničkog nasilja, potrebno je sustavno podizati svijest šire javnosti o njegovoj pojavnosti i štetnosti te kroz programe prevencije nasilja ciljano usmjerenim aktivnostima utjecati na smanjivanje elektroničkog nasilja među djecom (Strabić i Tokić Milaković, 2016).

Upravo s ciljem istraživanja pojave vršnjačkog nasilja (uključujući i elektroničko nasilje) kod djece i mladih Grada Zagreba tim znanstvenica s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta je od svibnja do srpnja 2023. godine proveo opsežno kvantitativno i kvalitativno istraživanje pod nazivom „Istraživanje vršnjačkog nasilja kod djece i mladih grada Zagreba (IVNA-ZG)“. Reprezentativni uzorak sastojao se od učenika/ica osnovnih i srednjih škola za Grad Zagreb te su bili uključeni i prigodni uzorci njihovih roditelja i odgojno-obrazovnih djelatnika/ica (učitelja/ica, nastavnika/ica, stručnih suradnika/ica i ravnatelja/ica) zaposlenih u školama koje učenici pohađaju.

Istraživanjem je utvrđeno kako su najčešći oblici elektroničkog nasilja u osnovnim školama ružno govorenje o nekome putem interneta ili poruka, ružno govorenje o nekome drugim osobama putem interneta ili poruka, širenje tračeva na internetu te isključivanje ili ignoriranje na društvenim mrežama.

Vezano uz roditeljsku perspektivu, udio roditelja učenika nižih razreda osnovne škole (od 1. do 4. razreda) koji percipira da je njihovo dijete bilo žrtva vršnjačkog nasilja iznosi 28.8%, dok njih 4.8% smatra da je njihovo dijete bilo počinitelj. Udio roditelja učenika viših razreda osnovne škole (od 5. do 8. razreda) koji percipira da je njihovo dijete bilo žrtva vršnjačkog nasilja iznosi 35.4%, dok njih 5.3% smatra da je njihovo dijete počinilo vršnjačko nasilje.

Nadalje, što se tiče percepcije vršnjačkog nasilja od strane odgojno-obrazovnih djelatnika, oni najčešće primjećuju verbalne oblike nasilja (8.84%), dok su tjelesno (4.6%) i elektroničko nasilje (3.41%) manje primijećeni oblici nasilja među učenicima u školi. Kada se govori o perspektivi odgojno-obrazovnih djelatnika glede mjesta na kojima dolazi do vršnjačkog nasilja, istraživanje je pokazalo kako za svaki treći slučaj vršnjačkog nasilja u školi odgojno-obrazovni djelatnici smatraju kako se događa na školskom hodniku/stubištu (34%), no također smatraju kako je vršnjačko nasilje često prisutno i na internetu (26.2%).

Najsnažniji korelati počinjenog elektroničkog nasilja u osnovnoj školi su izrada plana za suicid i suicidalne ideacije, a kao najsnažniji korelat počinjenog elektroničkog nasilja ističe se pokušaj suicida.

Ovi zabrinjavajući podaci potvrđuju kako je pomoć i podršku potrebno pružiti ne samo žrtvama, već i počiniteljima svih oblika vršnjačkog nasilja, uključujući i elektroničko. Kako bi djeca žrtve, ali i počinitelji vršnjačkog nasilja dobili adekvatnu podršku i pomoć, potrebno je posebnu pažnju posvetiti roditeljima kroz podučavanje strategijama nošenja s viktimizacijom ili počinjenjem nasilja od strane njihove djece, kao i strategijama pomoću kojih će djeci pružati adekvatno savjetovanje i podršku.

Istraživanjem je utvrđeno kako 79.1% odgojno-obrazovnih djelatnika smatra kako imaju veliku ulogu u prevenciji vršnjačkog nasilja, a 90% njih smatra kako programi prevencije vršnjačkog nasilja trebaju biti sastavni dio osnovnoškolskog i srednjoškolskog kurikulumu.

Isto je prepoznato kod roditelja koji su u velikoj većini izjavili kako školu smatraju sigurnim mjestom, kako je vidljivo da se djelatnici trude prevenirati vršnjačko nasilje te da adekvatno reagiraju na slučajeve vršnjačkog nasilja.

Zaključno, nesumnjivo je kako će rezultati ovog vrijednog i opsežnog istraživanja pomoći i poslužiti kao temelj za osmišljavanje dodatnih znanstveno-utemeljenih sveobuhvatnih preventivnih intervencija, akcijskih planova i mjera za mlade u području prevencije vršnjačkog nasilja te promocije mentalnog zdravlja i dobrobiti mladih.

Literatura:

Beran, T., Li, Q. (2007): The Relationship between Cyberbullying and School Bullying. *Journal of Student Wellbeing*. 1 (2). 15–33.

Duggins, S. D., Kuperminc, G. P., Henrich, C. C., Smalls-Glover, C., Perilla, J. L. (2016): Aggression among adolescent victims of school bullying: Protective roles of family and school connectedness. *Psychology of Violence*. 6 (2). 205-212.

Grad Zagreb službene stranice (2023). Sažetci rezultata istraživanja „Istraživanje o vršnjačkom nasilju na reprezentativnom uzorku osnovnih i srednjih škola kojima je osnivač Grad Zagreb“, <https://www.zagreb.hr/sazetci-rezultata-istrazivanja/193051>. Pristupljeno 18.4.2024.

Krmek, M., Buljan Flander, G., Hrpka, H. (2007): Nasilje među vršnjacima Internetom. U Kolesarić V. (ur.), *Psihologija i nasilje u suvremenom društvu. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Filozofski fakultet*. 125-132.

Liau, A. K., Khoo, A., Ang P. H. (2008): Parental Awareness and Monitoring of Adolescent Internet Use. *Current psychology*. 27 (4). 217–233.

Martinjak, D., Korda, M., & Ovčar, I. (2019). Prevalencija i spolne razlike u iskustvu vršnjačkog nasilja u virtualnom svijetu. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 160(3-4), 221-240.

Milašin, A., Vranić, T., Buljubašić Kuzmanović, V. (2009): Ispitivanje učestalosti verbalne agresije kod djece i mladeži. *Život i škola*. 55 (22). 116-141.

Modecki, K. L., Minchin, J., Harbaugh, A. G., Guerra, N. G., Runions, K. C. (2014): Bullying Prevalence Across Contexts: A Meta-analysis Measuring Cyber and Traditional Bullying. *Journal of Adolescent Health*. 55 (5). 602 – 611.

Prpić, I. (2006). Vršnjačko nasilje među djevojčicama. *Ljetopis socijalnog rada*, 13(2), 315-330.

Shetgiri, R., Lin, H., Flores, G: (2013). Trends in risk and protective factors for child bullying perpetration in the United States. *Child Psychiatry & Human Development*. 44 (1), 89-104.

Strabić, N., & Tokić Milaković, A. (2016). Elektroničko nasilje među djecom i njegova usporedba s klasičnim oblicima vršnjačkog nasilja. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 24(2), 166-183.

Vasyaev, A., & Shestak, V. (2020). CYBERBULLING I CYBER-MOBBING: PRAVNA PITANJA U PRAKSI ZEMALJA U RAZVOJU. *Informatologia*, 53(3-4), 140-156.

Velki, T., Kuterovac Jagodić, G. (2014): Individualni i kontekstualni činitelji dječjega nasilničkoga ponašanja prema vršnjacima. *Ljetopis socijalnog rada*. 21 (1). 33–64.